

ROMAN WIKIEŁ

Inżynier, emeryt, wieloletni pracownik Poczty Polskiej; z-ca Dyrektora WUP Piła (1976-2005), Dyrektor CP ORJ Piła (2005-2010); członek PZF od 1961 r., członek Internetowego Koła Filatelistów (i-KF) i Klubu „Kolejnictwo”, absolwent X Studium Filatelistyki PZF, kandydat na członka PAF. Autor opracowań z zakresu historii poczty, adres mailowy: romanwikiel@tlen.pl

Z kart historii Poczty: UP Złotów – cz. 1

From the postal history: Post Office Złotów - part 1

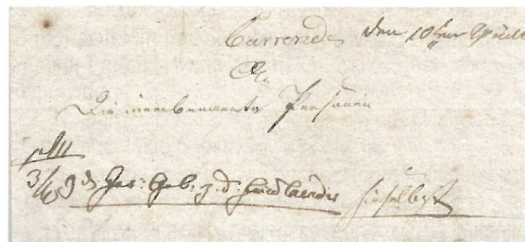
Złotów (do 1945 niem. Flatow) – miasto leżące na północy województwa wielkopolskiego, siedziba powiatu. W mieście znajduje się jedyny w Polsce pomnik Piasta Kołodzieja. Więcej o monumencie stojącym przed gmachem Starostwa Powiatowego znajdzie się w 2 części artykułu.

W pierwszych latach XII wieku Bolesław Krzywousty włączył Złotów do państwa polskiego. Według historycznych źródeł jako datę powstania miasta wymienia się zapisek w kronice Janka z Czarnkowa. Znotował on, że król Kazimierz Wielki (il. 1) dnia 3 listopada 1370 roku zapisał swojemu wnukowi Kazimierzowi Słupskiemu miasto Wielatów – taką nazwę wówczas nosił. Datę pierwszej historycznej znanej wzmianki o mieście uznano za początek dziejów miasta. Zatem w 2020 roku Złotów świętuje 650. urodziny.

il. 1. Król Kazimierz Wielki (1310-70), ostatni z dynastii Piastów król Polski od 1333 roku, zawarł z Krzyżakami pokój kaliski, wzmocnił wpływy na Pomorzu Zachodnim.

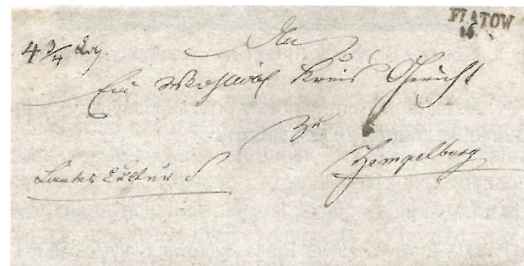
W wyniku I rozbioru Rzeczypospolitej w 1772 roku miasto, podobnie jak okoliczne miejscowości, zostały zagrabione przez Królestwo Prus. Z tego okresu po-

il. 2. List „currenda” (obięgiem) sporządzony 17 lutego 1828 roku w Złotowie (Flatow).

chodzi pierwsza wzmianka o poczcie, wówczas uruchomiony został szlak poczty konnej z Berlina do Królewca, m.in. przez Złotów. Pierwsza znana przesyłka posiadająca cechy dokumentu „Currenda” (il. 2) sporządzona w Złotowie (Flatow) pochodzi z 1828 roku. Kierowana była do mieszkańców Złotowa, którzy przyjęcie wiadomości potwierdzili podpisami.

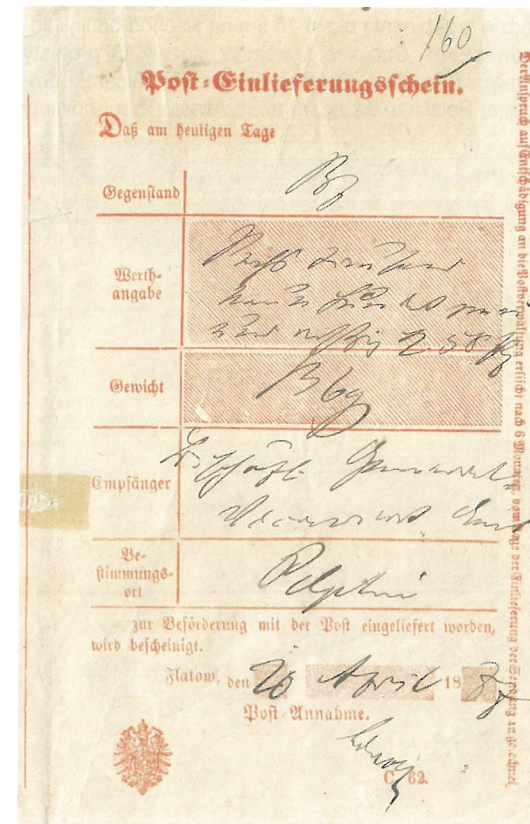
Od 1817 roku poczta pruska wprowadziła w większych miejscowościach pierwsze datowniki dwuwierszowe (il. 3). Kolejny znak to wprowadzony do obrotu w latach 20. XIX wieku formularz z wydrukowanym znakiem wysokości opłaty (il. 4) uznawany jako prekursor znaków opłat pocztowych. Jest to znak o owalnym kształcie, o wymiarach 13x16 mm z pruskim godłem państwowym i trąbką pocztową pod godłem. Na obwodzie w górnej części znaku widnieje napis podający wysokość opłaty „ZWEI SILB. GROSCHEN” (znana opłata „EIN”). Druk wykonany został na papierze czerpanym, farbą koloru czerwonego. Wcześniejsze druki stosowane w latach 1820-1829 były wykonane czarną farbą. Druki używane w późniejszych latach (il. 5) nie posiadały uwidocznionej wartości opłaty.

il. 3. List sporządzony 18 sierpnia 1834, nadany 16/8 - datownik nadawczy dwuwierszowy, bez ramki, wym. 23x10 w Złotowie (Flatow), (poprawiana data w datowniku); adresowany do Sępólno Krajeńskie (Zempelburg), datownik odbiorczy „N1,19/8”, waga listu 4 3/4 lutów.

il. 4. Druk płatny z wydrukowanym znakiem wysokości opłaty; potwierdzenie nadania przesyłki w Złotowie 26.11.1838 roku adresowanej do Pity.

il. 5. Druk, potwierdzenie nadania przesyłki w Złotowie 20.4.1877 roku adresowanej do Pelpina.

W 1825 roku w Prusach wprowadzono usługę polecenia. Początkowo oznaczano listy stemplem z napisem „Recomandirt”. Prawdopodobnie usługę wprowadzono centralnie, bowiem posiadają jednolite wymiary 33x10 mm. Stosowano kolor tuszu czerwony, sporadycznie czarny. Nalepki polecenia z napisem „Eingeschrieben” były stosowane od 1.02.1875 roku i zastąpiły stemple. 1.01.1883 roku wprowadzono nowy wzór nalepki polecenia z literą „R” po prawej stronie (il. 6). Na nalepkach tego wzoru nazwa miejscowości i numer drukowane były w kolorze czarnym, pozostałe napisy i ramka w kolorze czerwonym. Kolejny wzór posiadał literę „R” po lewej stronie nalepki (il. 7).

il. 6. Nalepka polecenia R 225 z określeniem położenia m. Złotów (Westpr.).

il. 7. Nalepka polecenia R 264, litera R z lewej strony, list nadany 23.12.1924 r.

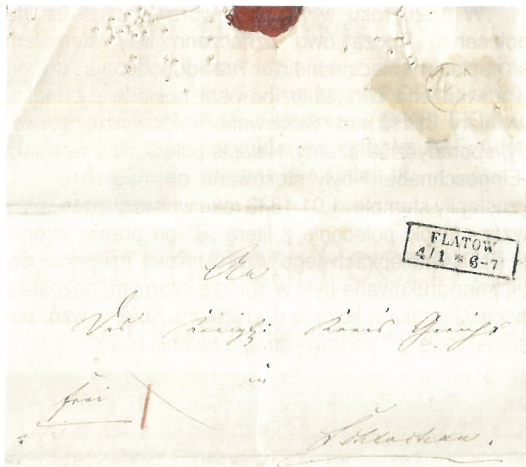

il. 8. Stempel numerowy 417 przyznany dla poczty w Złotowie w 1850 roku.

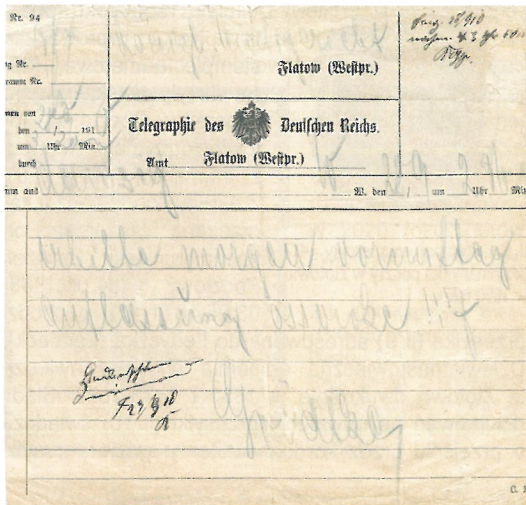
W 1850 roku poczta pruska wprowadziła stemple numerowe, które służyły do kasowania znaczków. Poczta w Złotowie otrzymała stempel z numerem 417 (il. 8). Z okresu, kiedy poczta zarządzana była przez Północnoniemiecki Związek Poczty (01.01.1868-03.05.1871 r.) pochodzi przesyłka (il. 9) adresowana do Łędyczka (Landeck). Dziewiętnastowieczna epidemia cholery nawiedziła Złotowo dwukrotnie w 1831 i 1873 roku. Ślady dziurkowań na obwolucie przesyłki (il. 10) świadczą o przejściu przez kordon sanitarny, gdzie przesyłki

il. 9. List nadany w Złotowie (Flatow) 8.9.1870 r., adresowany do Łędyczka (Landeck), ofrankowany znaczkiem o nominalnie 1 Sgr. (Północnoniemiecki Związek Poczty); datownik dwuobrózkowy (1862 - do końca XIX w), średnica 25 mm; datownik odbiorczy Łędyczka „AUSG. N1 9.9”, średnica 22 mm.

il. 10. Obwoluta listu nadanego w Złotowie (Flatow) dnia 4.01., przesyłka wolna od opłaty pocztowej, datownik dwuwierszowy, ramkowy o wym. 36x12 mm.; adresowana do Człuchowa (Schlochau), datownik odbiorczy „N1, 6.1”, o średnicy 16 mm. Przesyłka odkażana, widoczne ślady przekłuć.

il. 11. Blankiet telegramu do sądu w Złotowie (Flatow Westpr.), przyjęty 28.9.1910 r. godz. 2.33, odtelegrafowany godz. 3.20.

poddawane były odkażaniu w celu uniknięcia rozprzestrzeniania epidemii. Polegało ono na tym, że listy przekładano na wylot w specjalnym urządzeniu, a następnie odkażano w oparach powstałych z podgrzewania octu oraz spalania siarki i saletry. Na przesyłce brak stosownego stempla sanitarnego, ale w ten sposób opatrzone przesyłki występują również w innych miejscowościach. W 1902 roku uruchomiono centralę i sieć telefoniczną oraz wprowadzono usługi telegraficzne (il. 11).

Flatow - Grenzmark Posen - Westpreußen Post mit Bahnhofstraße

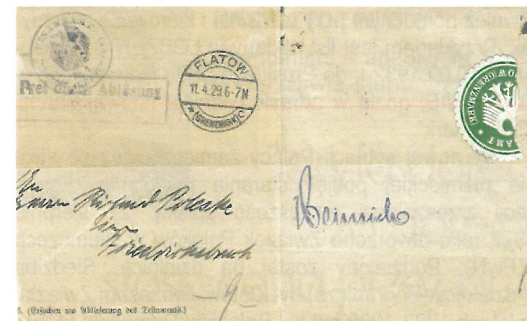
il. 12. Poczta „Budynek poczty zbudowany w latach 1930-1933”.

W 1931 roku powstał nowy budynek poczty (il. 12) przy dzisiejszej alei Piasta (stara poczta działała od 1887 roku w prywatnym budynku).

Po zakończeniu I wojny światowej rozpoczęto rokovania, które miały wpływ na przebieg nowych granic państwowych. W przeddzień podpisania traktatu wersalskiego lokalne władze niemieckie podały do wiadomości, że ostateczna granica w rejonie Złotowa będzie przebiegała około 15 km na wschód od linii kolejowej Piła – Chojnice. Daremne okazały się protesty i starania Polaków. Ostatecznie poza granicami odrodzonej Polski znalazły się m.in. miasto Piła i powiaty

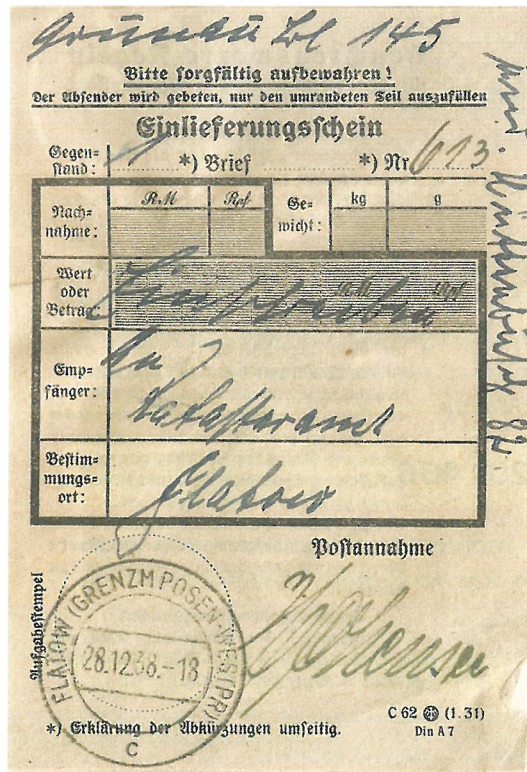
il. 13. Pierwszy znany datownik jednoobródkowy z 23.12.1924 r. określający przynależność do marchii „Flatow (Grenzmark)”.

il. 14. Przesyłka urzędowa (finanse) wolna od opłaty pocztowej, nadana 11.04.1929 w Złotowie (Flatow, Grenzmark), datownik dwuobródkowy z mostkiem, napis „*(Grenzmark) c” w dolnej części na obwodzie datownika; z zaklejką (częściową).

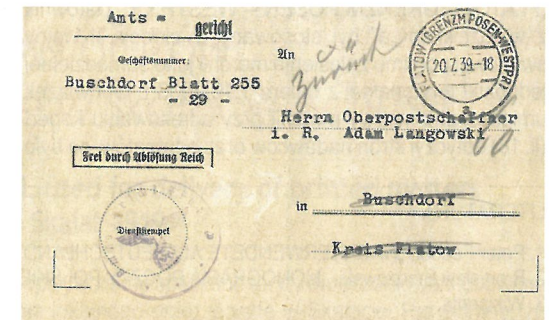

il. 15. Datownik mostkowy o wyróżniku „a” nad mostkiem, napis „Grenzmark Posen Westpreußen” poziomo i po obwodzie w dolnej części datownika, 12.06.1935 r.

il. 16. Potwierdzenie nadania przesyłki 28.12.1938 r.; napis na obwodzie w górnej części datownika, w skrócie „Flatow Grenzmark Posen-Westpr”, wyróżnik „c”.

człuchowski oraz złotowski. Obszar ten na mocy uchwały niemieckiego zgromadzenia narodowego w Weimarze z dnia 23 czerwca 1919 r. znalazł się w granicach utworzonej prowincji. Marchia Graniczna Poznańsko-Zachodniopruska (Grenzmark, Posen-Westpreußen) powstała w 1922 roku. W wielu miejscowościach

il. 17. Przesyłka służbowa, sądowa, wolna od opłaty, nadana 20.07.1939 r., adresowana do Zakrzewa (Buschdorf); napis na obwodzie w górnej części datownika, w skrócie „Flatow Grenzmark Posen-Westpr”, wyróżnik „a”, datownik znany z dnia 10.11.1943 r.

il. 18. List nadany w Łobzenu (Polska) 10.02.1932 r. do Pruskiego Sądu Rejonowego w Złotowie, w adresie „Grenzmark”.

il. 19. Kartka pocztowa upamiętniająca 95. Rocznice Powstania Związku Polaków w Niemczech, w znaczku opłaty ks. Bolesław Domański.

na formularzach pocztowych, drukach urzędowych, a także datownikach pocztowych zostały umieszczone oznaczenia świadczące o położeniu miejscowości na terenie marchii. Dotyczy to również Złotowa, gdzie stosowano 5 rodzajów datowników (il. 13-17), na których obok nazwy miejscowości znajdował się napis: „FLATOW (GRENZM POSEN – WESTPR.)”. Datownik z wyróżnikiem „a” był stosowany w okresie II wojny światowej pomimo zniesienia marchii jako samodzielnej jednostki terytorialnej z dniem 1.10.1938 r. Obowiązek umieszczania nazwy marchii przy adresowaniu kopert (il. 18) dotyczył stron nadawców oraz adresatów, co było

również pomocnym przy rozdziale i kierowaniu przesyłek. Przykładem jest list nadany w ŁOBŻENICY (POLSKA) 10.02.1932 r. do Pruskiego Sądu Rejonowego w ZŁOTOWIE, gdzie w adresie widnieje nazwa marchii „Grenzmark”.

W nowej sytuacji Polacy zamieszkujący po stronie niemieckiej podjęli starania powołania organizacji zrzeszającej mniejszość polską. 27 sierpnia 1922 roku utworzono Związek Polaków w Niemczech (ZPwN). Podzielony został na dzielnice. Siedzibą V dzielnicy (Pogranicze) był Złotów. Prezesem Związku w latach 1933-1939 był ks. Bolesław Domański (il. 19).

LITERATURA

1. Peter Feuser, „NACHVERWENDETE ALTDEUTSCHLAND – STEMPEL”, Stuttgart, 1995.
2. Bronisław Brzozowski, „MONOGRAFIA POCZTY POLSKIEJ NA ZIEMI KŁODZKIEJ”, Wałbrzych, 1995.
3. Wikipedia.
4. „Pozdrowienia ze Złotowa, Grüss aus Flatow, pocztówki z lat 1898 – 1945”, Wydawca Muzeum Ziemi Złotowskiej, Złotów 2007.
5. „KATALOG POLSKICH ZNAKÓW POCZTOWYCH”, Tom I, FISCHER 2016.
6. Kolekcja własna.

WESPRZYJ POLSKĄ FILATELISTYKĘ I PRZEKAŻ 1% PODATKU POLSKIEMU ZWIĄZKOWI FILATELISTÓW

1%
podatku

W imieniu Zarządu Głównego i wszystkich Okręgów Polskiego Związku Filatelistów zachęcam do przekazywania 1 % podatku na rzecz Naszej organizacji. W tym celu wystarczy, przy wypełnianiu zeznania podatkowego PIT za rok 2019, w rubryce „Wniosek o przekazanie 1% podatku na rzecz organizacji pożytku publicznego” wpisać KRS Związku i podać kwotę.

KRS: 0000201405

Zebrane środki przeznaczone będą na realizację celów statutowych, organizację wystaw i pokazów filatelistycznych oraz na promowanie polskiej filatelistyki w kraju i za granicą.

TWÓJ 1% SIĘ LICZY!

Z poważaniem,
Henryk Monkos,
Prezes Zarządu Głównego
Polskiego Związku Filatelistów

KRZYSZTOF PIWKO

Ekonomista – absolwent SGPiS (obecnie SGH) w Warszawie. Członek PZF koła nr. 1 w Warszawie, klubu "Varsaviana" i Arge Polen. Wystawca oraz kandydat na członka PAF.

Taryfa doręczeńowa 20 hal. za doręczenie druków stosowana przez pocztę w Skalacie w 1919 r.

Newly discovered postage due rate 20 hal. used for delivery of printed matters in post office in Skalat 1919

W „Filateliście” nr 11/2016 wraz z Romanem Oknińskim opisywaliśmy specjalne taryfy doręczeńowe stosowane w 1919 r. w okresie funkcjonowania przedrukowego wydania lokalnego przez pocztę w Skalacie. Przypomnę, że prezentowane wówczas przesyłki były obciążone opłatami za doręczenie listu zwykłego 50 hal oraz za doręczenie listu poleconego 1 Kr 90 hal.

W międzyczasie udało mi się nabyć przesyłkę, która prezentuje kolejną taryfę doręczeńową – tym razem za druki.

il. 1. List firmowy zawierający najprawdopodobniej druki firmy „R. LICHTMANN” wysłany z Wiednia 13.11.1919. Doręczenie w Skalacie miało miejsce 9.12.1919, za co została pobrana opłata 20 hal. znaczkiem Fi 19 wydania lokalnego 20/54 hal. Przesyłka oceniana w Krakowie (stempel K 1).

Należy nadmienić, że opiswane taryfy doręczeńowe były niezgodne z prawem pocztowym, które jasno mówiło, że jeśli nadawca opłacił przesyłkę według aktualnej taryfy, to opłata ta zawierała w sobie także jej doręczenie do adresata. Pobieranie takich opłat było inicjatywą naczelnika poczty, który (jak podejrzewam) poprzez ich wprowadzenie chciał w jakimś stopniu zwiększyć wpływy, aby pokryć koszty funkcjonowania tej placówki.

ROMAN WIKIEŁ

Inżynier, emeryt, wieloletni pracownik Poczty Polskiej; z-ca Dyrektora WUP Piła (1976-2005), Dyrektor CP ORJ Piła (2005-2010); członek PZF od 1961 r., członek Internetowego Koła Filatelistów (i-KF) i Klubu „Kolejnictwo”, absolwent X Studium Filatelistyki PZF, kandydat na członka PAF. Autor opracowań z zakresu historii poczty, adres mailowy: romanwikiel@tlen.pl

Z kart historii Poczty: UP Złotów – cz. 2

From the history of the Post Office: Złotów - part 2

Znaczna ilość faktów, zdarzeń i innych czynników o różnym stopniu ważności mających wpływ na prawidłowe funkcjonowanie poczty sprawiają, że najdogodniejszą formą przekazu informacji jest chronologiczna prezentacja w formie kalendarium.

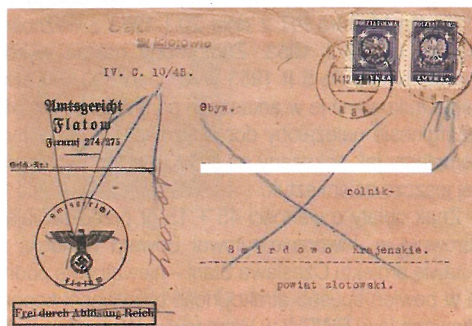
KALENDARUM:

1945 – Miasto zostało wyzwolone przez jednostki 4 Dywizji Piechoty im. Jana Kilińskiego 1 Armii Ludowego Wojska Polskiego pod dowództwem gen. Bolesława Kieniewicza. 29 stycznia 1945 roku jako pierwsza jednostka w sile 9609 żołnierzy i oficerów nawiązała walkę w pasie Wału Pomorskiego. Do 5 lutego brała udział w walkach m.in. o Złotów. W strukturze dywizji była wojskowa poczta polowa nr 2975 (il. 1). 4 marca przybyła do Złotowa 3-osobowa ekipa, w tym Marian Böttcher – p.o. naczelnika i Marian Optołowicz, delegowana przez DOPIT w Bydgoszczy w celu zabezpieczenia mienia pocztowego oraz uruchomienie placówek w obwodzie. Otwarte placówki objęli naczelnicy: Czyżkowo (1.9) – Helena Szynkowa, Górzna (20.7) – Stanisław Szlęzak, Kleszczyna (5.4) – Zofia Warkocz, Łąkie (15.4) – Jacek Szulc, Radawnica (10.4) – Melania Bądkowska, Skórka (1.7) – Alojzy Szachta, Stara Wiśniewka (15.5), Stare Gronowo (24.6) – Jan Kugacz, Święta (15.5) – Waleria Rożyńska, Tamówka (25.5) – Antoni Bądkowski.

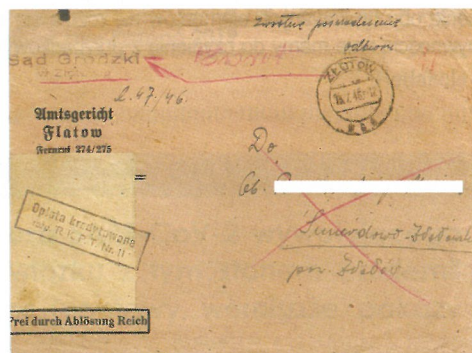
il. 1. Kartka pocztowa z 1984 roku „Szlakiem poczty polowej Ludowego Wojska Polskiego”, przewieziona na trasie Złotów - Zgorzelec.

– nadanie (14.12) przez Sąd Grodzki przesyłki urzędowej (il. 2) ofrankowanej znaczkami urzędowymi z wykorzystaniem koperty niemieckiej. Znaczkami urzędowymi stosowane były przez urzędy i instytucje państwowe w okresie 11.06.1945-01.01.1956 r.

il. 2. Przesyłka urzędowa z wykorzystaniem niemieckiej koperty i przerobionego datownika. W adresie alternatywna nazwa miejscowości Śmiardowo Krajeńskie, dziś gmina Krajenka, zwrot przesyłki do nadawcy.

1946 – nadanie w dniu 13.07. przesyłki listowej (il. 3) przez Sąd Grodzki za zwrotnym poświadczeniem odbioru „opłata kredytowana rozp. R.K. P. T. Nr. 11” z wykorzystaniem niemieckich koperty i przerobionego datownika.

il. 3. Przesyłka urzędowa (sądowa). W adresie nazwa miejscowości Śmiardowo Złotowskie, dziś gmina Zakrzewo. Zwrot przesyłki do nadawcy.

Zwrot przesyłki do nadawcy.

– nadanie (18.07) kartki pocztowej (il. 4) R 1133 do Londynu. Kartka poddana cenzurze co potwierdza 4-cyfrowa pieczętka 3287 stosowana do 31.10.1946 r.

– 31.8 – stanowisko naczelnika urzędu III klasy objął Jan MEGGER, stosownie do dekretu Dykcji OP i T w Gdańsku.

– zainstalowano nową centralę telefoniczną typu MB 100 NN.

– w końcu grudnia skład osobowy UPT przedstawia się następująco: 13 – prac. umysłowych, 18 – prac. niższych.

1947 – 17.10 założono „KRONIKĘ Urzędu Poczto-wo-Telekomunikacyjnego Złotów”.

1948 – w grudniu wykonano analizę realizacji usług w latach 1945-1948. Statystykę usług nadanych zawiera tab. 1.

il. 4. Kartka pocztowa polecona R 1133 adresowana do Londynu, stempeł o wym. 39x14 mm., opłacona zgodnie z taryfą w obrocie zagranicznym tj. tj. 6, - +10, - (polecenie).

tab. 1. STATYSTYKA OUP T ZŁOTÓW (usługi nadane).

Rok Miesiąc	Przesyłki zwykłe	Przesyłki polecone	Przesyłki wartościowe	Paczki zwykłe i wart.	Przekazy pocztowe i telegr.	Ilość abonentów telef.	Rozmowy telef. wychodzące	Tele- gramy nadane
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1945								
I	Brak danych					14		
XII		2123	141	176	535	48	591	371
1946								
I	8900	1377	49	115	493	61	104	206
XII	24000	2319	111	414	725	82	2682	303
1947								
I	22010	2284		305	402	83	3476	244
XII	42750	2014	93 69	585	798	109	3240	412
1948								
I	18440	1863		279	608	110	2706	224
XII	30100	2249	63 87	760	681	118	2597	309

1950 – 28.10 przeprowadzono reformę walutową; zapasy znaczków znajdujących się w obiegu były przedrukowywane prowizorycznymi stemplami (il. 5) wg relacji: dotychczasowe 100 zł = 1 nowy zł. Przedrukowane znaczki były w obiegu do 30.04.1952 r. Stosowano kolory tuszu: fioletowy, czarny, zielony i czerwony.

1956 – UPT stosował (w marcu), na korespondencji stempeł dodatkowy „Czy jesteś już członkiem zespołu samokształcenia rolniczego i czytelniczego” (56x13).

1957 – z inicjatywy byłego już wówczas burmistrza Złotowa Jana Kocika powstał jedyny w Polsce pomnik Piasta Kołodzieja (il. 6) wg projektu W. Tomkiewicza i G. Aleksiewicza. Odsłonięcia dokonano z okazji zjazdu byłych działaczy V Dzielnicy Związku Polaków w Niemczech. Na cokole pomnika umieszczone zostały dwie brązowe płaskorzeźby (piastowscy wojowie strzegący

il. 5. Kartka pocztowa przestemplowana stemplem „Groszy”, o wym. 25x2,5 mm. typ 24. Frankatura mieszana 10 gr. (kartka przestemplowana z 10 zł.) + 50 gr. (znaczkii) = 60 gr. - zgodna z taryfą. Przesyłka z okresu, kiedy znaczki z przedrukiem „groszy” były wycofane z obiegu.

il. 6. W 2008 r. CSP ORJ Piła wydał beznominatową kartkę pocztową (il. 6) o treści „Pomnik Piasta w Złotowie ze znakiem Rodła”, w. rys. Pomnik Piasta, n. 5000.

zachodniej granicy, powitanie żołnierzy Wojska Polskiego) oraz tablica z wypisanymi Prawdami Polaków w Niemczech. Prawdy Polaków spod znaku Rodła zostały ogłoszone 6.03.1938 r. w Berlinie na Kongresie Związku Polaków w Niemczech: 1. Jesteśmy Polakami, 2. Wiara Ojców naszych jest wiarą naszych dzieci, 3. Polak Polakowi bratem, 4. Co dzień Polak Narodowi służy, 5. Polska Matką naszą nie wolno mówić o matce źle” oraz inskrypcja: Bojownikom o wolność i polskość ziem piastowskich.

il. 7, 7a. Obwodowy Urząd Pocztowo - Telekomunikacyjny (do 1975 roku) stosował nalepki polecenia m. innymi typy: 1Bap - WW (list polecony nadany dnia 21.3.1968) oraz 1Fap - X z oznaczeniem OUP.T.

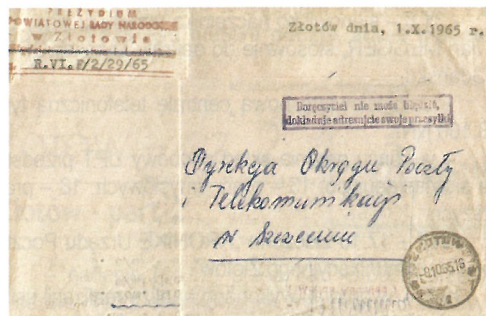
1959 – klasy placówek wg „Spisu...” Złotów (OUP.T – il. 7, 7a) – I kl., Czyżkowo – VII kl., Górzna k/Złotowa – VII kl., Kleszczyna – V kl., Łąkie – V kl., Radawnica – V kl., Stare Gronowo – VI kl., Święta – VI kl.

1960 – UPT stosował (1960-66) na korespondencji stempel dodatkowy „Listy zbliżają ludzi i narody” (il. 8) oraz datownik okolicznościowy „Ogólnopolski zachodni rajd studencki Złotów 20 – 23.10.1960”.

il. 8. Stempel dodatkowy „Listy zbliżają ludzi i narody”.

1964 – UPT stosował (1964-66) na korespondencji stempel dodatkowy „Doręczyciel nie może błędzić, dokładnie adresujcie swoje przesyłki” (il. 9) oraz „ŁĄCZNOŚĆ W SŁUŻBIE NARODU”.

il. 9. Przesyłka służbowa nadana 8.10.1965 przez Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Złotowie, opłata pocztowa zryczałtowana, stempel dodatkowy.

1970 – UPT stosował datowniki okolicznościowe: „600 lecie Miasta Złotów, IV Młodzieżowa Wystawa Filatelistyczna Okręgu Koszalińskiego PZF”, w rysunku herb miasta – 2.04.1970 (il. 10) oraz „III Centralny Rajd ZMS Szlakiem Zdobywców Wątu Pomorskiego, 25 Lat Powrotu do Macierzy, Byliśmy – Jesteśmy – Będziemy, Złotów – Wałcz”, 7.06.1970 (il. 11).

il. 10. Koperta pamiątkowa wydana przez Okręg PZF w Koszalinie z okazji 600-lecia miasta i wystawy filatelistycznej.

il. 11. Kartka pamiątkowa wydana z okazji III Centralnego Rajdu ZMS Szlakiem Zdobywców Wątu Pomorskiego i 25 Lat Powrotu do Macierzy.

cdn.

JULIAN AULEYTNER – FRPSL, AEP, PAF

Polskie pociągi pancerne lat 1918-1921

Polish armoured trains in the years 1918-1921

Dopiero koronawirus zmusił mnie do napisania tekstu o powyższym tytule, który stanowił mój „remanent” konferencji w Ciechocinku odbytej w 2017 r. Wówczas pokazałem prezentację o tym samym tytule, co teraz, w roku 100-lecia Bitwy Warszawskiej, warte jest przypomnienia ze względu na szczególne zasługi pociągów pancernych w tym wydarzeniu. Pokazany tutaj materiał pochodzi ze zbiorów kolegów J. Jakubika, A. Kłosińskiego, Sł. Chabrosa, J. Niebrzydowskiego (USA) i moich. Za udostępnienie poszczególnych walorów bardzo im dziękuję.

Pierwszy polski znany pociąg pancerny zwał się „Związek Broni” i był bardziej maszyną pancerno-kolejową. Prowadzony on był przez ppor. St. Małagowskiego w ramach 1 Dywizji Strzelców płk. L. Żeligowskiego działającej w Rosji zimą 1918 r. Pociąg ten, sformułowany w Bobrujsku, liczył 35 ludzi i działał do lipca 1918 r.

Znane są również pociągi pancerne (zwane pancerkami) działające w V Dywizji Syberyjskiej (przyporządkowanej organizacyjnie do Armii Hallera). Były to: „Warszawa”, „Kraków” i „Poznań” oraz zdobywczy „Poznań II”. Z pociągów tych nie jest jednak znana żadna korespondencja pocztowa.

W końcu października 1918 r. przejęto od Austriaków na boczniczy kolejowej Kraków-Prokocim stojący tam pociąg pancerny, który składał się z dwóch parowozów, dwóch wagonów karabinów maszynowych, dwóch wozów artyleryjskich i jednego szturmowego. W Bochni 11 XI 1918 r. podzielono go na dwie jednostki – oznaczone jako pociągi pancerne nr 1 i 2 i nazwane odpowiednio „Piłsudczyk” oraz „Śmiały”.

il. 1. Widokówka ze stemplem formacyjnym Kierownictwa Budowy Pociągów Pancernych wystana 15.08.1920! z Krakowa do Lwowa (okres Bitwy Warszawskiej).

Jesienią 1918 r. zdołano jeszcze zbudować 9 pociągów pancernych: „Hallerczyk”, „Kozak”, „Lwowianin”, „Odsiecz”, „Gromobój”, „Groźny”, „Poznańczyk”, „Smok” i „Zagończyk”.

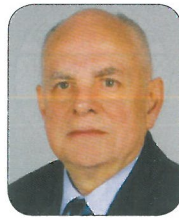
W 1919 r. cztery Kierownictwa Budowy Pociągów Pancernych działające w Warszawie, Krakowie, Nowym Sączu i we Lwowie zbudowały kolejnych 55 pociągów pancernych. Oczywiście nie wszystkie działały, gdyż były tracone lub uszkodzane w trakcie działań wojennych. Pociągi pancerne miały różne konstrukcje, wagony bojowe tworzone ze zwykłych platform, na których układano worki z piaskiem i pozostawiano otwory dla karabinów maszynowych. Wykorzystywano także wagony towarowe¹.

Dla historyków poczt wojskowych pociągi pancerne stanowią ciekawy temat ze względu na wielką rzadkość korespondencji oraz ze względu na trudność pozycjonowania poszczególnych jednostek w trakcie działań bojowych. Warto tu dodać, że Wojsko Polskie dysponowało infrastrukturą kolejową, na której działały różne formacje, a mianowicie:

- Pociągi pancerne²,
- Improwizowane pociągi pancerne,
- Pociągi sanitarne,
- Pociągi amunicyjne,
- Pociągi prowiantowe,
- Baony Kolejowe,
- Dowództwa (Komendanci) Dworców Kolejowych.

Każda z tych formacji posiadała własną obsługę poczt polowych. W tym tekście zajmuję się dwoma pierwszymi formacjami. Pozostałe na razie nie doczekały się jeszcze opracowania. Warto przy tym zauważyć, że w obszarze filatelistyki prekursorem tematu był kol. J.Z. Piekut³, który w 1995 r. napisał pierwszy artykuł na ten temat. Jego tekst zamieszczony w bardzo nisko nakładowym HBBF nie był jednak szerzej znany, a przecież sam temat wart jest szerszej popularyzacji.

Dotychczas udało zewidencjonować przesyłki z ok. 25 pociągów pancernych. Większość korespondencji stanowią pojedyncze kartki pocztowe ze stemplami formacyjnymi pociągów lub ich dowództwa. Stemple te pełniły rolę cenzury. Niektóre z tych maszyn po zniszczeniu lub wycofaniu z operacji przekazywały swój numer numeru pociągowi.

ROMAN WIKIEŁ

Inżynier, emeryt, wieloletni pracownik Poczty Polskiej; z-ca Dyrektora WUP Piła (1976-2005), Dyrektor CP ORJ Piła (2005-2010); członek PZF od 1961 r., członek Internetowego Koła Filatelistów (i-KF) i Klubu „Kolejnictwo”, absolwent X Studium Filatelistyki PZF, kandydat na członka PAF. Autor opracowań z zakresu historii poczty, adres mailowy: romanwikiel@tlen.pl

Z kart historii Poczty: UP Złotów – cz. 3

From the history of the Post Office: Złotów - part 3

1973 – pp PPTiT wprowadziło pocztowe numery adresowe. Omawiane urzędy otrzymały następujące numery: 77-400 Złotów (il. 12), 77-404 Górzna k /Złotowa (il. 12a), 77-415 Kleszczyna (il. 12b), 77-412 Łąkie, 77-405 Radawnica (il. 12c), 77-421 Stare Gronowo, 77-414 Święta (il. 12d).

il. 12 - 12d. Nalepki polecenia (z kodem pocztowym) stosowane w Złotowie i pobliskich UPT po wprowadzeniu pocztowych numerów adresowych.

1974 – z dniem 01.08 Zdzisława Mosor została mianowana na stanowisko Dyrektora Obwodowego Urzędu Poczto-Telekomunikacyjnego Złotów; po zmianach organizacyjnych pełniła funkcję Naczelnika UP do 30.04.1998 r.

1975 – UPT stosował datownik okolicznościowy „Wystawa Okręgowa AKWA-FIL-75, Złotów, 31.01.1975” (il. 13).

il. 13. Datownik okolicznościowy wydany z okazji Wystawy Okręgowej „Akwafil-75”.

1979 – UPT stosował datownik okolicznościowy „Międzynarodowy Rok Dziecka, Złotów, 8.7.1979” (il. 14). Datownik z „dziecięcym” motywem tematycznym stosowano w innych UPT, należących do Wojewódzkiego

il. 14. Datownik okolicznościowy „Międzynarodowy Rok Dziecka”, w rysunku datownika obraz St. Wyspiańskiego (1905) „Józio Feldman”. Dziecko na obrazie to prof. Józef Feldman (1899-1946), pseud. Józef Sokotowski polski historyk, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Urzędu Poczty w Pile: Chodzieży, Pile, Wągrowcu i Wyżysku.

1989 – od 1 stycznia w Polsce wprowadzono reformę PPTiT polegającą na zmianach struktury organizacyjnej i systemu finansowo-ekonomicznego. Likwidacji uległy Dyrekcje Okręgów Poczty i Telekomunikacji oraz Wojewódzkie Urzędy Poczty i Wojewódzkie Urzędy Telekomunikacji. Powołano w 62. miastach wojewódzkich Dyrekcje Wojewódzkie PPTiT. UPT Złotów i pobliskie miejscowości włączono do struktury organizacyjnej DW PPTiT w Pile.

– w urzędowej kronice odnotowywano również inne fakty dotyczące sytuacji gospodarczej np.: „o rozmiarach panującej inflacji świadczą zmiany taryf pocztowej i telekomunikacyjnej; taryfa pocztowa krajowa zmieniała 10.04, 15.08, 01.11 i ważna była do 31.12.1989 r.”.

1990 – w lipcu wprowadzono do obiegu pierwsze beznominałowe znaczki pocztowe („Ślimaki i małże” – błotniarka stawowa i żyworódka jeziorowa) w obrotach krajowym oznaczone: literą A na list zamiejscowy, literą B na list miejscowy lub na kartkę pocztową (pocztówkę).

1991 – państwowa jednostka organizacyjna „Polska Poczta, Telegraf i Telefon” zostaje przekształcona z dniem 1 stycznia 1992 roku w państwowe przedsiębiorstwo użyteczności publicznej „Poczta Polska” i Telekomunikację Polską Spółkę Akcyjną.

1995 – 16.05 wydanie przez RUP Piła beznominałowej kartki pocztowej (il. 15) o treści „URZĄD POCZTOWY 77-400 ZŁOTÓW, druki i druki bezadresowe to reklama dobra i skuteczna, dostarczymy ją tam, gdzie powinna dotrzeć”, n. 75600, w rysunku budynek UP wg grafiki E. Żyżniewskiego.

il. 15. Beznominałowa kartka pocztowa wydana przez RUP Piła wykorzystana do reklamy świadczonych usług pocztowych.

1997 – Pomorski Bank Kredytowy w Szczecinie stosował w maszynie do frankowania przesyłek nakładkę na wirnik z reklamą (il. 16) „Lokata w PBKS-ie zysk przyniesie”. Maszyny do frankowania przesyłek listowych używane były przez: Powszechną Kasę Oszczędności Oddział w Złotowie (il. 16a), Kasę Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego Placówka Terenowa Złotów (il. 16b), Zakład Ubezpieczeń Społecznych Inspektorat w Złotowie (il. 16c), Powiatowy Urząd Pracy Złotów (il. 16d).

il. 16a-d. Frankatury mechaniczne stosowane w Złotowie.

1998 – z dniem 01.05 Tadeusz Pawlicki został mianowany Naczelnikiem UP, który odszedł na emeryturę z dniem 31.03.2014 r.

2000 – 10.04 wydanie przez RUP Piła beznominałowej kartki pocztowej o treści „55-lecie Szkoły Podstawowej nr 1 im. Stanisława Staszica w Złotowie”, n. 5000, w rysunku portret patrona szkoły.

2001 – 13.06 wydanie przez RUP Piła beznominałowej kartki pocztowej (il. 17) o treści „Nadanie imienia Adama Mickiewicza Szkole Podstawowej nr 2 w Złotowie”, n. 5000, w rysunku portret patrona szkoły.

– 01.10 UP w Kleszczynie, Radawnicy i Starej Wiśniewce przekształcono w Oddziały podległe UP Złotów.

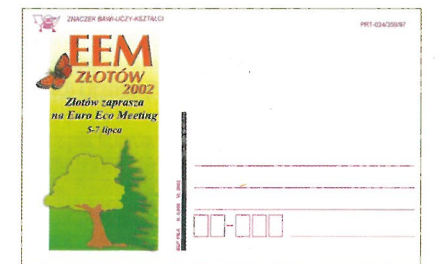

il. 17. Beznominałowa kartka pocztowa upamiętniająca uroczystość nadania imienia Adama Mickiewicza Szkole Podstawowej nr 2.

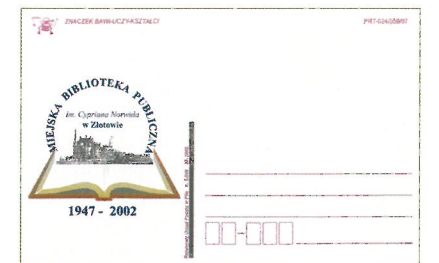
2002 – 14.06 wydanie przez RUP Piła beznominałowej kartki pocztowej (il. 18) o treści „EEM, Złotów zaprasza na Euro Eco Meeting 5-7 lipca”, n. 5000.

– 01.08 Oddziały Poczto-Telekomunikacyjne w Kleszczynie i Świętej zostały przekształcone w Agencje.

– listopad: wydanie przez RUP Piła beznominałowej kartki pocztowej (il. 19) o treści „Miejska Biblioteka Publiczna im. Cypriana Norwida, 1947-2002”, n. 5000.

il. 18. Beznominałowa kartka pocztowa: Złotów zaprasza na Euro Eco Meeting 5 - 7 lipca”.

il. 19. Beznominałowa kartka pocztowa promuje „Miejską Bibliotekę Publiczną im. Cypriana Norwida, 1947-2002”.

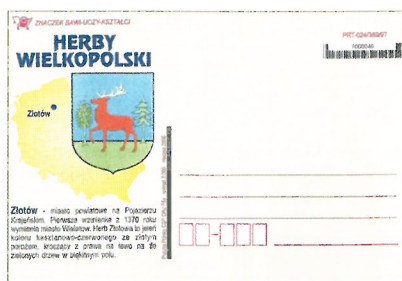
2003 – 01.07 wydanie przez RUP Piła beznominałowej kartki pocztowej o treści „EURO-ECO MEETING ZŁOTÓW 2003 zaprasza”, n. 5000.

2005 – wydanie przez RUP Piła beznominałowej kartki pocztowej (il. 20) o treści: Konkurs Piosenki Ekologicznej „O kryształową kroplę wody”, EURO-ECO MEETING ZŁOTÓW, 1-3 lipca 2005 r., n. 2000.

il. 20. Beznominatowa kartka pocztowa: Konkurs Piosenki Ekologicznej „O kryształową kroplę wody” w ramach EURO - ECO MEETING ZŁOTÓW 2005.

2006 – wydanie przez Centrum Sieni Pocztowej, Oddział Rejonowy w Pile beznominałowej kartki pocztowej „HERBY WIELKOPOLSKI” (il. 21); w rysunku mapa Polski oraz herb i opis miasta. Herb miejski Złotowa przedstawia w błękitnym polu jelenia koloru kasztanowo-czerwonego o złotym porożu, kroczącego połąną. Po prawej stronie tarczy znajduje się drzewo liściaste, natomiast po lewej – iglaste.

il. 21. Beznominatowa kartka pocztowa „HERBY WIELKOPOLSKI”, 2006.

2007 – wydanie przez CSP ORJ Piła beznominałowej kartki pocztowej o treści „EURO-ECO MEETING ZŁOTÓW 29.VI-01.VII. 2007”, n. 2000.

2008 – wydanie przez CSP ORJ Piła pocztówki (il. 22) „450 LAT POCZTY POLSKIEJ”, w ilustracji budynek UP Złotów (wg grafiki E. Żyźniewskiego), n. 2000.

2009 – wydanie przez CSP ORJ Piła beznominałowej kartki pocztowej o treści „Trasa rowerowa, rowerem przez lasy powiatu złotowskiego”, w rys. kartki fragment mapy powiatu z oznaczoną trasą, n. 2000.

2014 – od dnia 01.04. po wygranym konkursie stanowisko Naczelnika UP objęła Lucyna Kwiatkowska. Funkcję tą sprawuje do chwili obecnej.

il. 22. Pocztówka „450 LAT POCZTY POLSKIEJ”, w ilustracji budynek UP Złotów (wg grafiki E. Żyźniewskiego), 2008 r.

KOMUNIKACJA POCZTOWA

Jednym z zasadniczych czynników stanowiących o sprawności poczty są środki transportu stosowane do przewozu ładunków pocztowych. Do Złotowa oraz innych miejscowości opisanych w poprzednich numerach „Filatelisty” (UP Zakrzewo, nr 10/2017; UP Kujan, nr 12/2017; UP Lipka k/ Złotowa, nr 2/2018; UP Krajanka, nr 7/2019 i inne) przez wiele dziesiątek lat ładunki pocztowe dostarczane były ambulansami pocztowymi. Początki przewozu poczty ambulansami sięgają II-iej połowy XIX wieku. Wówczas, w 1871 roku zostały wykonane odcinki kolei Piła – Złotów i Złotów – Chojnice, które stanowiły fragmenty magistrali Berlin – Królewiec.

Pierwszym ambulansem w 1945 roku, za pośrednictwem którego dokonywano wymiany poczty był amb. nr 641. Kursował raz dziennie na trasie Złotów – Terepól Pomorski. Kolejne, znane ambulanse obsługujące Złotów kursowały na trasach: amb. 624 Piła – Tczew (il. 23), amb. 458 Laskowice – Piła (il. 24), amb. 455 Chojnice – Piła (il. 25), ambulans o tym numerze kursował również w latach 1969-1977. Ostatni kurs miał miejsce 21.05.1977 r., amb. 647 Złotów – Laskowice (il. 26), amb. nr 647 znany z 2.04.1977, datownik: napis (trasa i nr ambulansu) na obwodzie (il. 26a), amb. 655 Chojnice – Piła (il. 27). Z numeracji ambulansów wynika, że były przynależne do DOPiT w Gdańsku oraz DOPiT w Poznaniu.

il. 23. Datownik ambulansu nr 624 Piła - Tczew, kartka pocztowa nadana 6.10.1947 r.

il. 24. Datownik ambulansu nr 458 Laskowice - Piła, list nadany 7.1.1951 r.

il. 25. Datownik ambulansu nr 455 Chojnice - Piła, list nadany 8.11.1957 r. Ambulans o tym numerze kursował również w latach 1969-1977. Ostatni kurs miał miejsce 21.5.1977 r.

il. 26, 26a. Datownik ambulansu nr 647 Złotów - Laskowice, list nadany 23.11.1960 r.; amb. nr 647 znany z 2.04.1977 r., datownik: napis (trasa i nr ambulansu) na obwodzie.

il. 27. Datownik ambulansu nr 655 Chojnice - Piła (il. 27), list nadany 8.01.1968 r., datownik z wyróżnikiem (***)

Ładunek pocztowy z UPT do dworca PKP i PKS był przewożony elektrowózkiem i samochodem dostawczym Przedsiębiorstwa Transportu Samochodowego Łączności w Szczecinie, a później w Poznaniu. Po 1977 roku w znaczącym stopniu poczta zamieniała transport kolejowy transportem samochodowym. Liczba ambulansów pocztowych w skali PPTiT, a następnie PP S.A. sukcesywnie malała. Na przykład w 1995 roku liczba ich zmalała do 128.

LITERATURA:

1. „ENCYKLOPEDIA FILATELISTYKI”, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1993.
2. „Złotowszczyzna”, Maria Zientara-Zalewska, Wydawnictwo Łódzkie, Łódź, 1971.
3. „Spis Placówek Poczto-Telekomunikacyjnych na Obszarze Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej”, Wyd. PPTiT, Warszawa 1959.
4. „KRONIKA Urzędu Poczto-Telekomunikacyjnego Złotów”, 1947.
5. „Ogólny spis kursów pocztowo-kolejowych”, Dziennik Łączności, Warszawa, 1976.
6. Wikipedia.
7. „Pozdrowienia ze Złotowa, Grüss aus Flatow, pocztówki z lat 1898-1945”, Muzeum Ziemi Złotowskiej, Złotów 2007.
8. Zbiory własne.

e-Filatelista

e-Filatelista już do pobrania na www.e-filatelista.zgpzf.pl

